

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku

LBI-4101-027-03/2014
P/14/044

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku
ul. Akademicka 4, 15-267 Białystok
T +48 85 874 81 00, F +48 85 874 81 33
lbi@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/14/044 – Readaptacja społeczna skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontroler	Marek Ozga – główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 91469 z dnia 17 września 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Areszt Śledczy w Suwałkach (zwany dalej „AŚ w Suwałkach” lub „AŚ”)
Kierownik jednostki kontrolowanej	pplk Bożenna Mazurkiewicz, Dyrektor Aresztu Śledczego w Suwałkach (dowód: akta kontroli str. 3)

Ocena ogólna

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Funkcjonariusze AŚ w Suwałkach podejmowali działania zmierzające do readaptacji społecznej skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności. W tym celu motywowali, wdrażali skazanych do nauki i pracy, kształtowali właściwe postawy oraz wyposażali w umiejętności niezbędne do powrotu na rynek pracy i do życia w społeczeństwie. Realizacji tych zadań służyła odpowiednia infrastruktura wspierająca utrzymanie więzi rodzinnych, kultywowanie praktyk religijnych, zagospodarowanie czasu wolnego oraz ułatwiająca realizację zajęć sportowych i kulturalno-oświatowych. Tym niemniej stwierdzono nieprawidłowości i uchybienia w prowadzonych działaniach, które jednak nie miały zasadniczego wpływu na realizację zadań objętych kontrolą. Skuteczną resocjalizację utrudniała duża liczba osadzonych przypadająca na jednego wychowawcę oraz braki merytoryczne w konstrukcji niemal wszystkich przyjętych do realizacji programów readaptacyjnych, które nie sprzyjały lub pomagały tylko częściowo w usamodzielnieniu się skazanych i podjęciu odpowiedzialnego życia w społeczeństwie. Braki formalne wystąpiły też w decyzjach komisji penitencjarnej, która nie określała okresu przygotowania do zwolnienia skazanego - przewidzianego w art. 164 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (dalej „kkw”). AŚ w Suwałkach nawiązał współpracę z organami samorządu terytorialnego, kuratorami sądowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w celu społecznej readaptacji skazanych. Nie wykorzystano jednakże możliwości polegających na angażowaniu osób godnych zaufania, zwłaszcza przedstawicieli stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji do pracy w komisji penitencjarnej (art. 75 kkw), czy też powoływaniu organów kolegialnych innych niż komisja penitencjarna, z udziałem ww. podmiotów (art. 77 kkw). Brakowało również współpracy z organizacją ds. zatrudnienia, ułatwiającą osadzonym znalezienie zatrudnienia bądź przekwalifikowanie po opuszczeniu AŚ.

AŚ w Suwałkach prawidłowo wykorzystywał środki Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Postpenitencjarnej.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Ustalenia wstępne

Opis stanu faktycznego

Stosownie do postanowień zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie określenia i przeznaczenia zakładów karnych i aresztów śledczych², w AS w Suwałkach zorganizowano:

- cztery oddziały mieszkalne dla tymczasowo aresztowanych,
- trzy oddziały mieszkalne dla młodocianych odbywających karę po raz pierwszy w zakładzie karnym (ZK) typu półotwartego,
- jeden oddział mieszkalny dla młodocianych odbywających karę pozbawienia wolności w ZK typu zamkniętego,
- trzy oddziały mieszkalne dla odbywających karę po raz pierwszy w ZK typu zamkniętego,
- jeden oddział terapeutyczny, w którym realizowana jest terapia dla skazanych uzależnionych od alkoholu oraz dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych³, utworzony w AS jako pierwszy w kraju, w warunkach zakładu karnego typu półotwartego.

AS nie posiadał oddziału „N” (dla przestępców niebezpiecznych), oddziału dla kobiet ani oddziałów zamiejscowych. (dowód: akta kontroli str. 3-8)

Według stanu na 31.12.2012 r. w AS przebywało 684 osadzonych, na koniec 2013 roku – 683, a na koniec I półrocza 2014 r. – 609. Wyrok 5 lat pozbawienia wolności lub wyższy posiadało na dzień 31.12.2012 r. – 70 osadzonych, na dzień 31.12.2013 r. – 65, a na dzień 30.06.2014 r. – 63. Największą grupę wśród nich stanowiły osoby odbywające karę pozbawienia wolności orzeczoną na okres 5 lat lub dłuższy (odpowiednio 49, 47, 47). Wśród pozostałych osadzonych odpowiednio 18, 16, 15 osób odbywało karę 25 lat pozbawienia wolności, a 3, 3 i 2 osoby odbywały karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Wśród 63 skazanych na kary wieloletniego pozbawienia wolności, wg stanu na 30.06.2014 r., 46 osób odbywało karę w systemie programowego oddziaływania, a 17 w systemie zwykłym, przy czym 51 skazanych przebywało w zakładzie typu zamkniętego, a 12 w zakładzie typu półotwartego⁴. (dowód: akta kontroli str. 40-48)

W okresie objętym kontrolą jeden z osadzonych w AS w Suwałkach odbywał karę pozbawienia wolności w wymiarze 5 lat, za przestępstwo określone w art. 200 § 1 Kodeksu karnego⁵ (dalej „kk”), popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. (dowód: akta kontroli str. 91-101, 165)

W latach 2012 – 2014 (I półrocze) z instytucji przygotowania do zwolnienia, określonej w art. 164 kkw, skorzystało łącznie 35 osadzonych⁶, w tym jedna osoba skazana na wieloletnią karę pozbawienia wolności. Wszystkie decyzje o zastosowaniu okresu przygotowawczego podjęła komisja penitencjarna AS.

(dowód akta kontroli str. 50-52)

² Zarządzenie z dnia 19 czerwca 2009 r. Nr 14/09.

³ Oddział terapeutyczny funkcjonuje w warunkach zakładu typu półotwartego i przeznaczony jest dla skazanych młodocianych sklasyfikowanych M-2/t oraz skazanych dorosłych odbywających karę po raz pierwszy (P-2/t).

⁴ Według stanu na dzień 30.09.2014 r. spośród 64 skazanych na kary wieloletniego pozbawienia wolności 46 osób odbywało ją w systemie programowego oddziaływania, 17 w systemie zwykłym, a jedna w systemie terapeutycznym. Skazani przebywali w tym czasie w zakładzie karnym typu zamkniętego (51) i typu półotwartego (18).

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

⁶ Odpowiednio 6, 21 i 8 skazanych.

Jeden spośród 25 skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności, którzy zakończyli odbywanie kary lub uzyskali warunkowe przedterminowe zwolnienie w latach 2012 – 2014, powrócił do przestępstwa i został ponownie osadzony w innej jednostce penitencjarnej.

(dowód: akta kontroli str. 42-43)

W latach 2012 – 2014 (I półrocze) AŚ w Suwałkach nie posiadał wakatów. Zatrudnienie w tym czasie uległo nieznacznemu zmniejszeniu z 240 osób w 2012 roku, do 239 w 2013 roku i 237 na koniec I półrocza 2014 roku. W grupie funkcjonariuszy zatrudnienie zmniejszyło się o dwie osoby, a w grupie pracowników cywilnych o jedną. Dwa zwolnione etaty funkcjonariuszy⁷ rozdysponował dyrektor Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Białymstoku (dalej „OISW”) pomiędzy inne jednostki penitencjarne.

(dowód: akta kontroli str. 10, 12-14)

Według stanu na dzień 30.06.2014 r. w AŚ służbę pełniło 226 funkcjonariuszy i zatrudnionych było 11 pracowników cywilnych⁸, z czego:

- 17 wychowawców (14 tzw. „liniowych”, 2 ds. kulturalno-oświatowych, 1 ds. pomocy postpenitencjarnej) oraz 5 psychologów pełniło służbę w Dziale Penitencyjnym,
- 5 terapeutów służyło w Dziale Terapeutycznym⁹.

AŚ nie posiadał regulacji wewnętrznych w zakresie readaptacji społecznej skazanych, gdyż – jak wyjaśniła dyrektor – opracowanie dodatkowych zasad poza określonymi w kkw oraz zarządzeniu Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 24 lutego 2004 r. nr 2/04 w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencyjnych i terapeutycznych¹⁰ (dalej „zarządzenie nr 2/04”) nie było konieczne.

(dowód: akta kontroli str. 8, 14-15, 422)

Na koniec 2012 i 2013 roku funkcjonariusze Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Białymstoku skontrolowali w trybie uproszczonym realizację programów resocjalizacyjnych dla skazanych młodocianych oraz ofertę oddziaływania penitencyjnego AŚ w zakresie realizacji programów resocjalizacyjnych pod kątem ich dostosowania do potrzeb osadzonych, adekwatności i jakości, a także efektywności wykorzystania przez kadrę penitencyjną umiejętności nabytych podczas kursów i szkoleń. Obie kontrole zakończyły się wynikiem pozytywnym. Stwierdzono m.in., że organizacja oraz realizacja programów resocjalizacyjnych prowadzona jest właściwie, w sposób sprzyjający przygotowaniu skazanych do readaptacji społecznej. Kierowanie do określonych programów uwzględniało wytyczne zawarte w zarządzeniu nr 2/04, zaś zatrudniona kadra dobrze wykorzystywała nabyte kwalifikacje.

(dowód: akta kontroli str. 53-60)

2. Warunki bytowe osób skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności

Opis stanu faktycznego

AŚ posiadał infrastrukturę sprzyjającą oddziaływaniom readaptacyjnym, służącą podtrzymaniu więzi z rodziną i bliskimi oraz zaspokojeniu potrzeb działalności wymienionej w oddziałach 5,6,7 rozdziału 10. kkw¹¹. Dla tymczasowo aresztowanych i osadzonych przewidziano 705 miejsc o powierzchni 2.385 m², w tym 65 miejsc w oddziale terapeutycznym. Wśród ogółem 253 cel mieszkalnych 224 to cele jedno, dwu i trzyosobowe (88,5% wszystkich). Tylko 29 cel było cztero, pięcio i siedmioosobowych. W AŚ zabezpieczono również 7 izb chorych, 4 cele izolacyjne, 4 cele dla osób niepełnosprawnych, z czego 2 dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Wg stanu na 30.06.2014 r. w AŚ przebywało ogółem 609 osób, w tym 572 osadzonych i 37 tymczasowo aresztowanych.

(dowód: akta kontroli str. 4-9, 61)

⁷ Jeden z więziennej służby zdrowia i jeden z ochrony.

⁸ Stan zatrudnienia w poszczególnych działach został uregulowany przez dyrektor AŚ zarządzeniem w sprawie wykazu stanowisk w AŚ w Suwałkach

⁹ Zarządzenie nr 13/2014 z dnia 26.06.2014 r.

¹⁰ Dz. Urz. CZSW Nr 1, poz. 2 ze zm.

¹¹ Dotyczącej zatrudnienia, nauczania oraz działalności kulturalno-oświatowej, społecznej, kultury fizycznej i zajęć sportowych.

W toku kontroli NIK, przeprowadzono oględziny 10 cel mieszkalnych¹², pomieszczeń służących osadzonemu, w tym do kontaktu z osobami z zewnątrz oraz infrastruktury sportowej i wykorzystywanej do zajęć kulturalno-oświatowych. Stwierdzono, że we wszystkich celach mieszkalnych poddanych oględzinom zapewniono skazanym:

- minimalną normę 3 m² na jednego osadzonego, stosownie do wymogów określonych w art. 110 kkw,
- dostęp do toalety z umywalką, oddzieloną od części mieszkalnej przepierzeniem wykonanym z płyt gipsowych, zapewniających osadzonemu intymność,
- dostęp do podstawowych mebli i wyposażenia,
- dostęp do łącz telewizyjnych (w pięciu celach osadzeni korzystali z prywatnych odbiorników telewizyjnych),
- dostęp do radiowęzła (w każdej celi znajdował się głośnik).

(dowód: akta kontroli str. 27-31)

Na każdym oddziale zlokalizowano umeblowane świetlice (12), wyposażone w telewizor, odtwarzacze CD oraz w stoły do gry w ping-ponga, a w jednym stół do gry w tzw. „piłkarzyki”. Ponadto na potrzeby osadzonych przeznaczono 5 pomieszczeń do zajęć terapeutycznych i grupowych, 3 pomieszczenia do zajęć komputerowych, artystycznych i prowadzenia programów readaptacyjnych, 3 kantyny oraz 2 siłownie. Dodatkowo osadzeni korzystali z 3 warsztatów (ślusarni, spawalni, stolarni), 3 urządzonych boisk sportowych (jedno znajdowało się w trakcie modernizacji) oraz dwóch bibliotek z 14.226 woluminami. Potrzeby religijne zaspokajała jedna kaplica ekumeniczna.

Osadzonemu zapewniono także właściwe warunki do kontaktów z rodziną i osobami ich odwiedzającymi. I tak wydzielono:

- 3 pomieszczenia przeznaczone do bezpośredniego kontaktu skazanego z osobą odwiedzającą, z kącikiem zabaw przeznaczonym dla małych dzieci,
- 3 pomieszczenia wykorzystywane do widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozoru, dozorującej,
- 3 pomieszczenia wydzielone do kontaktu osoby pozbawionej wolności ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem,
- 2 pomieszczenia urządzone ze stanowiskami do widzeń bez możliwości bezpośredniego kontaktu osadzonego z osobami odwiedzającymi.

(dowód: akta kontroli str. 9, 22-26, 32-33)

Uwagi dotyczące badanej działalności

W ocenie ponad połowy ankietowanych wychowawców i psychologów AŚ ma niewystarczające warunki infrastrukturalne do prowadzenia skutecznych oddziaływań readaptacyjnych, brakuje bowiem pomieszczeń przystosowanych do prowadzenia programów resocjalizacyjnych. W ocenie dyrektora AŚ w Suwałkach w infrastrukturze jednostki brakowało jedynie sal gimnastycznych.

(dowód: akta kontroli str. 156-164, 195-203, 425)

3. Prowadzenie zindywidualizowanego oddziaływania na skazanych oraz udzielanie pomocy w ich readaptacji społecznej

Opis stanu faktycznego

AŚ w Suwałkach dysponował kadrą 17 wychowawców, pięciu psychologów i pięciu terapeutów, spośród których tylko jeden wychowawca był pracownikiem cywilnym. I tak:

- wszyscy wychowawcy, psycholodzy i terapeuci posiadali wyższe wykształcenie magisterskie, z zakresu pedagogiki (11 osób)¹³, psychologii (8)¹⁴ administracji i prawa (4)¹⁵, socjologii (2)¹⁶ oraz filologii polskiej i wychowania fizycznego (po 1 osobie),

¹² W których przebywało co najmniej po jednym skazanym na wieloletnią karę pozbawienia wolności.

¹³ W tym jedna osoba posiadająca ukończone studia podyplomowe z zakresu pedagogiki specjalnej, a jedna pedagogiki resocjalizacyjnej.

¹⁴ W tym jedna osoba posiadająca ukończone studia podyplomowe z zakresu doradztwa zawodowego, a jedna z zakresu podstaw oddziaływań terapeutycznych w wieku rozwojowym i psychoterapii.

¹⁵ W tym jedna osoba posiadająca ukończone studia podyplomowe z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej.

¹⁶ W tym jedna osoba z ukończonymi studiami podyplomowymi z zakresu pedagogiki.

- 12 wychowawców odbyło specjalistyczne szkolenia dla wychowawców Służby Więziennej,
- 10 osób (5 wychowawców, 4 psychologów i 1 terapeuta) przeszło szkolenia dotyczące programów resocjalizacyjnych opartych na szerokich podstawach teoretycznych, o udokumentowanej skuteczności¹⁷, o których mowa w § 2a ust. 1 zarządzenia nr 2/04. (dowód: akta kontroli str. 10-21)

Wychowawcom i psychologom przyporządkowano w zakresach ich obowiązków konkretne grupy osadzonych. Liczbę osadzonych przypadających na jednego funkcjonariusza dostosowano do struktury organizacyjnej AŚ. Trzem wychowawcom, tj. dwóm ds. kulturalno-oświatowych i jednemu ds. pomocy postpenitencjarnej powierzono realizację zadań wobec wszystkich osadzonych. (dowód: akta kontroli str. 16-18)

Analiza liczby skazanych przypadających na jednego wychowawcę tzw. „liniowego” wykazała, że 12 z 14 wychowawców zajmowało się od 38 do 55 osadzonymi, pozostałym dwóm wychowawcom przyporządkowano odpowiednio 64 osadzonych w pawilonie C1 i 65 w pawilonie C2. Według stanu na dzień 15.10.2014 r. ośmiu wychowawców zajmowało się od 10 do 59 osadzonymi, a trzech wychowawców zajmowało się, w ramach zastępstw za nieobecnych funkcjonariuszy, odpowiednio 100, 68 i 94 osadzonymi.

Na jednego psychologa przypadało: od 64 do 186 osadzonych (wg stanu na 31 grudnia 2012 r.) i od 59 do 149 osadzonych (wg stanu na dzień 31 grudnia 2013 r. i na koniec I półrocza 2014 r.),. (dowód: akta kontroli str. 16-18, 21, 38-39)

Z analizy ankiety przeprowadzonej wśród wszystkich wychowawców i psychologów zatrudnionych w AŚ wynika, że:

- liczebność grup osadzonych, wobec których wychowawcy i psychologowie prowadzą oddziaływania penitencjarne, uniemożliwia skuteczną realizację tego zadania (58,8% wskazań wśród wychowawców i 20% wśród psychologów),
- optymalna liczebność grup wychowawczych powinna wynosić do 20 osadzonych (47,1% wskazań) lub nie powinna przekraczać 40 osadzonych (kolejne 41,2% wskazań). W przypadku psychologów optymalna liczebność ich grup nie powinna przekraczać 100 osadzonych (60% wskazań) lub od 150-200 osób (40%),
- adekwatnie do potrzeb zawodowych wychowawcy i psychologowie uczestniczyli w szkoleniach. Skorzystało z nich 94,1% wychowawców i 60% psychologów. Dotyczyło to również szkoleń z zakresu opracowywania i realizacji programów sprzyjających readaptacji społecznej skazanych, opartych na szerokich podstawach teoretycznych i udokumentowanej skuteczności (ART, Duluth, Hiob),
- głównym narzędziem stosowanym do weryfikacji skuteczności realizowanych zadań jest bezpośredni kontakt ze skazanymi oraz bieżąca obserwacja aktywności skazanego (po 100% wskazań),
- brak jest wiedzy o postawie skazanych przeniesionych do innej jednostki penitencjarnej jak również o ich dalszych losach po zakończeniu odbywania kary (niemal po 100% wskazań),
- OISW lub Centralny Zarząd Służby Więziennej (CZSW) dokonuje klasyfikacji (rankingu) jednostek penitencjarnych według kryteriów dotyczących liczby zastosowanych oddziaływań penitencjarnych – przekonanych jest o tym 88,2% wychowawców i 80% psychologów. Odpowiednio 86,7% i 75% z nich uważa, że okoliczność ta wpływa na „odgórny nacisk” na zwiększanie liczby realizowanych programów, a 80% i 25% z nich twierdzi, iż odbija się to negatywnie na jakości tych programów.

¹⁷ Trening zastępowania agresji ART ukończyło 2 wychowawców i 1 psycholog, program edukacyjno-korekcyjny dla sprawców przemocy domowej wg modelu Duluth ukończyło 2 wychowawców i po jednej osobie spośród psychologów i terapeutów, zaś program psychokorekcyjny dla osób odbywających karę pozbawienia wolności za jazdę w stanie nietrzeźwości (Hiob) ukończyło 2 psychologów i jeden wychowawca.

Ankietowani zwracali także uwagę na [1] brak przełożenia w praktyce i w realizowanej pracy organizowanych szkoleń; [2] braki wiedzy życiowej pracowników firm zewnętrznych prowadzących szkolenia; [3] brak standaryzacji realizowanych programów (takich jak ART i DULUTH); [4] nieadekwatnie dobieranie skazanych do programów ("na siłę"); [5] zbyt duży nacisk na edukację, a nie aktywizację osadzonych.

(dowód: akta kontroli str. 156-164, 195-203)

Dyrektor AŚ, odnosząc się do wyników ankiet, stwierdziła m.in. że:

- zgadza się z wychowawcami w sprawie liczebności grup jak też z ich nadmiernym obciążeniem pracą. W jej ocenie *„Mniejsza grupa wychowawcza pozwala na efektywniejszą indywidualną pracę ze skazanymi (...) Obciążenie w służbie różnymi obowiązkami jest bardzo duże i może mieć wpływ na ilość/jakość prowadzonych zajęć (...) Obecnie wprowadzana standaryzacja w działach penitencjarnych zdecydowanie sprzyja poprawie realizacji oddziaływań penitencjarnych (40 skazanych lub 60 tymczasowo-aresztowanych na jednego wychowawcę) (...) obecna ilość etatów w dziale penitencjarnym jest bliska osiągnięcia założeń standaryzacji”*,
- wskazane byłoby zwiększenie liczby szkoleń z zakresu opracowywania programów sprzyjających readaptacji społecznej skazanych i ich realizacji, o szerokich podstawach teoretycznych i udokumentowanej skuteczności, jednakże niezbędna jest standaryzacja szkoleń, chociażby z powodu istnienia zupełnie różnych nazw programów w wielu jednostkach penitencjarnych dotyczących tego samego zagadnienia a mianowicie programu HIOB,
- braki w infrastrukturze AŚ podnoszone przez ankietowanych odnoszą się do *„braku boiska sportowego w ZK typu zamkniętego oraz pawilonu A i B, gdzie oprócz świetlic w oddziałach mieszkalnych dysponujemy tylko jednym pomieszczeniem do prowadzenia zajęć grupowych. Ewidentnie brakuje sal gimnastycznych, mimo to warunki w ZK typu półotwartego pawilonie C oraz D oceniam jako bardzo dobre”*,
- zdaje sobie sprawę, iż *„w przypadku osób które wyszły na wolność nie mamy żadnych informacji na ich temat. Rzadko też funkcjonariusze z innych jednostek penitencjarnych kontaktują się ze sobą w sprawach skazanych. Najczęściej zdarza się to w sytuacji ustalania terminu rozpoczęcia terapii, ewentualnie skierowania do ośrodków diagnostycznych. Jednocześnie podkreśliła, że „wszystkie potrzebne informacje dotyczące skazanych aktualnie odbywających karę pozbawienia wolności i prowadzonych wobec nich oddziaływań są dostępne w Centralnej Bazie Danych Osób Pozbawionych Wolności Noe NET. Każdy funkcjonariusz może dysponować pełną wiedzą na temat skazanych przebywających aktualnie w AŚ w Suwałkach jak również o osobach ponownie skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w innych jednostkach penitencjarnych”*,
- *„Nie mam wiedzy na temat istnienia prowadzonego przez OISW lub CZSW rankingu jednostek penitencjarnych według kryteriów dotyczących liczby zastosowanych oddziaływań penitencjarnych, np. wg zrealizowanych w danym okresie programów resocjalizacyjnych. Na stronie Biura Penitencjarnego znajduje się statystyka realizowanych programów przez poszczególne jednostki, jednak nie ma to przełożenia na odmienne traktowanie przez przełożonych. Przez ogólny nacisk wychowawcy zapewne rozumieją konieczność realizacji założonych mierników (50% w zakresie obejmowania oddziaływaniami resocjalizacyjnymi, 80% w zakresie miernika skazanych którzy uzyskali w.p.z. i byli objęci oddziaływaniami). Jakość programów wynika z ich własnej pracy, albowiem oni są autorami większości programów i mieli wystarczająco dużo czasu na ich opracowanie. Niechęć może budzić konieczność realizacji większej liczby edycji programów, ale biorąc pod uwagę, iż zajęcia realizowane są maksymalnie 2 razy w tygodniu nie uważam, aby były nazbyt obciążającym obowiązkiem”*.

(dowód akta kontroli str. 423-426)

Ocenę przydatności do pracy wychowawców i psychologów prowadził kierownik Działu Penitencjarnego w ramach corocznych kontroli obejmujących:

- merytoryczny poziom pracy penitencjarnej, stosownie do posiadanych zakresów obowiązków i obowiązujących uregulowań,
- sposób prowadzenia dokumentacji osobopoznawczej w systemie Noe.NET,
- terminowość, organizację i sposób zagospodarowania czasu wolnego osadzonych w ramach zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych,
- opiekę psychiczną,
- sposób udzielania pomocy postpenitencjarnej.

W wyniku tych kontroli „nie stwierdzono rażących nieprawidłowości w pracy podległego personelu, które mogłyby skutkować wyciągnięciem wobec funkcjonariuszy sankcji służbowych lub dyscyplinarnych”. (dowód akta kontroli str. 154-155)

Ponadto weryfikacji cech osobowości, umiejętności i predyspozycji do pełnienia służby dokonywano w ramach ocen okresowych, sporządzanych stosownie do postanowień art. 86 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej¹⁸. Analiza wystawianych ocen wykazała, że wszyscy funkcjonariusze AŚ w Suwałkach uzyskali potwierdzenie dobrego wywiązywania się z obowiązków służbowych i przydatności na zajmowanym stanowisku pracy. (dowód: akta kontroli str. 16-19)

Dyrektor AŚ zapewniła osadzonym warunki do wykonywania pracy. Osadzonym przygotowano 160 miejsc przy pracach administracyjno-porządkowych, w tym m.in.: sprzątających, opiekunów świetlic, siłowni ze sprzętem sportowym, terenów zielonych, a także fryzjerów, krawców, wydających posiłki oraz korytarzowych¹⁹. O możliwości ubiegania się o pracę w czasie pobytu w AŚ osadzeni byli informowani przez swoich wychowawców. Jednak, stosownie do zarządzenia Dyrektora w sprawie szczegółowych zasad zatrudniania skazanych w pierwszej kolejności pracę proponowano osobom, wobec których prowadzono egzekucję zobowiązań alimentacyjnych, w następnej kolejności osobom, których rodziny znajdowały się w trudnej sytuacji materialnej, potwierdzonej wywiadem Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie (dalej „MOPS”), a także osadzonym posiadającym wymagane kwalifikacje zawodowe.

Poszukiwaniem miejsc pracy dla osadzonych zajmowało się dwóch funkcjonariuszy zatrudnionych na stanowisku ds. zatrudnienia skazanych. Na stronie internetowej AŚ zamieszczono ofertę skierowaną do podmiotów zewnętrznych dotyczącą zatrudnienia osadzonych, którzy mogli podjąć pracę nieodpłatną i charytatywną (na rzecz j.s.t., organów administracji publicznej i organizacji pożytku publicznego) oraz odpłatną (u przedsiębiorców)²⁰.

Według stanu na 30.09.2014 r. AŚ w Suwałkach współpracował z 16 podmiotami i czterema przedsiębiorcami w sprawie zatrudniania osadzonych. W tym czasie zatrudnienie znalazło 188 skazanych i jeden tymczasowo aresztowany, w tym:

- 56 wykonywało pracę odpłatnie, z czego:
  - 40 osób na rzecz AŚ w Suwałkach m.in. na stanowiskach: pomocnika kucharza, elektryka, stolarza, konserwatora, spawacza, sprzątającego, ogrodnika, bibliotekarza i pracownika radiowęzła,
  - 16 na rzecz kontrahentów zewnętrznych;

¹⁸ Dz. U. z 2014 r., poz. 1415.

¹⁹ Zarządzenie Dyrektora Aresztu Nr 09/10 z dnia 3.02.2010 r.

²⁰ W ogłoszeniu wskazano na zalety tej formy zatrudnienia - w przypadku pracy nieodpłatnej lub charytatywnej, w tym m.in. wykonywania pracy bez wynagrodzenia, prowadzenia dokumentacji osobowej przez AŚ, zaś w przypadku zatrudnienia odpłatnego o możliwości wykonywania pracy w miejscu prowadzenia działalności podmiotów zewnętrznych, braku indywidualnych umów o pracę (skierowania do pracy), braku składki zdrowotnej, braku kosztów za czas nieobecności skazanego w pracy, braku konieczności stosowania przepisów prawa pracy – z wyjątkiem przepisów dotyczących czasu pracy oraz bezpieczeństwa i higieny pracy, ustalania i wypłacania wynagrodzenia proporcjonalnie do faktycznie przepracowanych godzin, bez względu na powody nieobecności.

- 133 wykonywało prace nieodpłatnie, z czego:
  - 21 w ramach robót publicznych,
  - 7 w ramach prac na cele charytatywne,
  - 80 w ramach prac porządkowych oraz pomocniczych (do 90 godz. miesięcznie – art. 123a §1 kkw),
  - 24 w ramach prac porządkowych oraz pomocniczych (na wniosek skazanego art. 123a § 2 kkw).

Wśród skazanych odpłatnie zatrudnionych, pracę znalazły cztery osoby skazane na wieloletnie kary pozbawienia wolności, a wśród pracujących nieodpłatnie i charytatywnie takich osób było 10. Wszystkie te osoby wykonywały prace na rzecz AŚ w Suwałkach.

(dowód: akta kontroli str. 170-183)

Areszt Śledczy w Suwałkach nie dysponuje infrastrukturą niezbędną do kształcenia osadzonych. Dostęp do nauki zapewniono skazanym poprzez zamieszczenie na tablicach informacyjnych, zlokalizowanych na każdym oddziale, wykazu kierunków kształcenia i semestrów nauki w szkołach prowadzonych przy zakładach karnych i aresztach śledczych upublicznianych przez CZSW). Informacje takie przekazywane były również przez wychowawców dysponujących wykazem. W okresie objętym kontrolą wniosek o podjęcie nauki zgłosiło 92 skazanych, odpowiednio 42 w 2012 roku, 33 w 2013 roku i 17 w I półroczu 2014 r. Osoby skazane na wieloletnie wyroki pozbawienia wolności zgłosiły w tym czasie łącznie 17 wniosków o nauczanie (odpowiednio 6, 8 i 3 wnioski). Wszystkie zgłoszenia zostały rozpatrzone pozytywnie. AŚ skierował osadzonych do jednostek penitencjarnych wskazanych przez CZSW jako właściwe do prowadzenia kształcenia²¹.

(dowód: akta kontroli str. 22-26, 208-214)

Skazanym umożliwiono także podnoszenie kwalifikacji zawodowych. W latach 2012 - 2013 zorganizowano w ramach „cyklu szkoleniowo-aktywizacyjnego służącego podniesieniu kwalifikacji zawodowych osób pozbawionych wolności oraz przygotowania ich do powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności”²² 15 kursów zawodowych, w tym 6 komputerowych, 4 brukarza, 4 ogrodnika terenów zielonych i 1 spawacza. Przeszkolono w tym czasie łącznie 184 osadzonych. Ponadto ze środków Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Postpenitencjarnej sfinansowano dwa kursy posadzkarza i technologa robót wykończeniowych, z którego skorzystało 16 osadzonych.

(dowód: akta kontroli str. 184-194)

W AŚ w Suwałkach funkcjonuje pierwszy w Polsce oddział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od alkoholu oraz uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych, utworzony na bazie zakładu karnego typu półotwartego. W oddziale przygotowano łącznie 65 miejsc, z czego 33 dla uzależnionych od alkoholu i 32 dla uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych. Średnio jeden terapeuta zajmował się grupą 13 skazanych. Terapia dla osób uzależnionych od alkoholu trwała 3 miesiące, zaś dla osób uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych – 6 miesięcy. Liczebność grup nie przekraczała 16 skazanych. Czas trwania terapii oraz ograniczona liczba miejsc i kadry powodowała powstawanie kolejek oczekujących na przyjęcie na oddział. Średni czas oczekiwania w przypadku obu terapii wynosił w latach 2012 – 2014 (I półrocze) około 7 miesięcy od daty wystawienia skierowania²³.

(dowód: akta kontroli str. 3-4, 241-247)

²¹ Spośród 17 wniosków 10 osadzonych skierowano do podjęcia nauki w liceach ogólnokształcących, 4 na kurs kwalifikacyjny (kucharza, ślusarza, monterza zabudowy i malarza-tapeciarza), 1 do szkoły policealnej (o specjalności informatyk), a w przypadku 2 osadzonych wytypowane jednostki penitencjarne odmówiły przyjęcia skazanych ponieważ w jednym przypadku nie miały już wolnych miejsc, a jednemu osadzonemu pozostał zbyt krótki okres odbywania kary.

²² Realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

²³ Czas oczekiwania skazanych uzależnionych od alkoholu na terapię wynosił 7 miesięcy w 2012 roku, 9 m-cy w 2013 roku i 6,6 m-ca w 2014 roku, zaś uzależnionych od środków odurzających odpowiednio 5,5, 8 i 7,5 miesiąca.

W latach objętych kontrolą terapii poddano ogółem 612 skazanych, z czego 534 uzależnionych od alkoholu i 78 uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych. Z terapii dla osób uzależnionych od alkoholu skorzystało w tym czasie 5 skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności. (dowód: akta kontroli str. 3-4, 217-247)

Realizację oddziaływań penitencjarnych zbadano na podstawie analizy akt osobopoznawczych 10 osadzonych²⁴, którzy w okresie objętym kontrolą²⁵ odbywali karę w wymiarze minimum 5 lat pozbawienia wolności. (dowód: akta kontroli str. 77-153)

Stwierdzono, że:

- skazanych objęto oddziaływaniami, których katalog określono w art. 67 § 3 kkw, a w szczególności [1] czterem umożliwiono podjęcie zatrudnienia, z czego trzem – nieodpłatnego, a jednemu odpłatnego w radiowęźle (trzem kolejnym skazanym brakowało miejsc pracy, a jeden nie podjął zatrudnienia z uwagi na zły stan zdrowia), [2] czterem umożliwiono w AŚ zdobycie zawodu (dwóch ukończyło kurs brukarza, jeden handlowca, a jeden kurs komputerowy), [3] wszystkim zapewniono utrzymanie kontaktów z rodziną i ze środowiskiem zewnętrznym, w tym w formie widzeń dozorowanych, rozmów telefonicznych i korespondencji (dwóch skazanych skorzystało z przepustek udzielanych na podstawie art. 141 § 1 kkw), [4] wobec wszystkich stosowano system nagród i kar dyscyplinarnych (trzech skazanych w ramach nagrody uzyskało zgodę na dodatkowe lub dłuższe widzenia);
- stosownie do wymogów § 48 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności²⁶ (dalej „r.o.p.”), wszystkich skazanych poddawano okresowym (nie rzadziej niż co 6 miesięcy) ocenom postępów w resocjalizacji;
- w procesie readaptacji uwzględniano pozyskane z sądu odpisy orzeczeń i opinii lekarskich oraz psychologicznych. I tak:
  - skazany nr 1315333 przybył do AŚ z opinią sądowo-seksuologiczną, stwierdzającą, że popełnił przestępstwo na tle seksualnym, w związku z zaburzeniami osobowości i pedofilią zastępczą (z opinii psychologiczno-penitencjarnej z dnia 18.08.2008 r. wynikało, iż skazanego należy objąć specjalistycznymi oddziaływaniami). W konsekwencji skierowano go do właściwej jednostki penitencjarnej (ZK Iława, a następnie ZK Starogard Gdański). Po powrocie z terapii²⁷ w dniu 29.08.2011 r., skazanego umieszczono w AŚ w zakładzie karnym typu zamkniętego. Mimo że psycholog nie formułował wobec skazanego specjalnych zaleceń, umieszczono go w celi mieszkalnej o dobranym składzie osobowym (osoby bez skłonności do dominacji). Zapewniono również kontakt z psychologiem. Skazany został zwolniony 4.04.2012 r., (dowód: akta kontroli str. 91-101)
  - skazany nr 1171735 przybył do AŚ w dniu 13.08.2014 r. w celu odbycia terapii dla skazanych uzależnionych od alkoholu. Na podstawie opinii sądowo-psychiatrycznej i rozmowy ze skazanym, po upływie 15 dni, opracowano diagnozę o której mowa w § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych²⁸. W terminie określonym postanowieniami § 79 zarządzenia nr 2/04 zespół terapeutyczny opracował skazanemu Indywidualny Program Terapeutyczny, w którym określono zakres oddziaływania, cele, metody

²⁴ W próbie 10 skazanych ośmiu odbywało karę w trybie programowego oddziaływania i jeden w trybie zwykłym. i jeden w trybie terapeutycznym. Ponadto analizą objęto oddziaływania prowadzone wobec jednego skazanego ze stwierdzonymi zaburzeniami preferencji seksualnych (art. 200 § 1 kk) oraz wobec jednego objętego przygotowaniem do zwolnienia w trybie art. 164 kkw.

²⁵ Analizie poddano również działania podejmowane przed 1 stycznia 2012 r., jeśli miały one wpływ na stan obecny.

²⁶ Dz. U. Nr 152, poz. 1493.

²⁷ Prowadzonej na podstawie Indywidualnego Programu Terapeutycznego opracowanego przez psychologa ZK w Iławie w dniu 24.10.2008 r. i zaktualizowanego 9.03.2010 r. (ZK Starogard Gdański) skazany ukończył 11 miesięczną terapię grupową dla sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (24.08.2010 - 14.07.2011 r. - ZK Starogard Gdański).

²⁸ Dz. U. z 2013 r. poz. 1067.

i techniki ich osiągnięcia oraz sposoby pomiaru efektów podjętych oddziaływań. Skazanemu zalecono m.in. regularny udział w mikroedukacji, w projekcjach filmów, grupach AA, pracę w grupie nad złością, w zajęciach TAZA²⁹ oraz w spotkaniach rodzin. Obecnie skazany jest w trakcie terapii³⁰ na etapie budowy planu dalszego zdrowienia po opuszczeniu oddziału; (dowód: akta kontroli str. 77-84)

- stosownie do postanowień § 30 pkt 3 zarządzenia nr 2/04 osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym zachęcano do uczestniczenia w trybie programowego oddziaływania;
- ośmiu skazanych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie programowego oddziaływania. Diagnoza problemów mogących utrudnić im readaptację społeczną prowadzona była przez wychowawców i psychologów. Opracowaniem i modyfikacją Indywidualnych Programów Oddziaływania (IPO), zajmowali się wychowawcy, którzy prowadzili również, w ramach okresowych ocen postępów w resocjalizacji, weryfikację nałożonych na skazanych zadań. Wyniki tych ocen stanowiły podstawę aktualizacji IPO. W jednym przypadku stwierdzono, że: wychowawca zajmujący się skazanym o nr 1558834 dwukrotnie dokonał weryfikacji realizowanych zadań w ramach IPO. Na tej podstawie sformułował dwa wnioski o aktualizację IPO. Jednakże w aktach osobopoznawczych brakowało zaktualizowanych programów. Dyrektor AŚ wyjaśniła, że „aktualizacji IPO dokonuje się w miarę potrzeb. W opisanym przypadku wychowawca zawarł informacje na temat stanu realizacji zadań wynikających z IPO w projekcie oceny okresowej, przez przeoczenie nie dołączył do akt druku z aktualizacją IPO. (dowód: akta kontroli str. 130-137)
- wszystkie IPO spełniały wymogi formalne określone w § 14 ust. 1-3 ww. rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych (...) i zawierały zindywidualizowane zadania dostosowane do charakteru przestępstw popełnionych przez skazanych;
- dziewięciu skazanych brało udział w programach readaptacyjnych trwających dłużej niż jeden dzień³¹ (jedna osoba uczestniczyła w terapii dla uzależnionych od alkoholu). Czterech skazanych brało udział w programach resocjalizacyjnych opartych na szerokich podstawach teoretycznych o udokumentowanej skuteczności. Dotyczyło to programów pn. „Spokojny dom” (według modelu DULUTH), „Trening Zastępowania Agresji” (ART), „Klub Fair Play” (z elementami ART) oraz „Kierowco włącz myślenie” (HIOB);
- jeden skazany na karę 15 lat pozbawienia wolności skorzystał z możliwości przygotowania do życia po zwolnieniu z udziałem kuratora sądowego, w trybie art. 164 kkw. Decyzja komisji penitencjarnej w tej sprawie nie określała długości wyznaczonego okresu. W dniu 14.09.2013 r. AŚ przesłał, do Sądu Rejonowego w Suwałkach, wniosek o wyznaczenie kuratora oraz wskazał obszary wymagające pomocy skazanemu [1] brak zapewnionej pracy zarobkowej, [2] brak własnego miejsca zamieszkania, [3] nawiązanie kontaktu z poradnią psychologiczną. W analizowanych aktach osobopoznawczych nie było programu wolnościowego. (dowód: akta kontroli str. 144-151)

W trakcie kontroli NIK, kurator sądowy prowadzący osadzonego, któremu wyznaczono okres przygotowawczy przesłał do AŚ opracowany program wolnościowy oraz sprawozdanie z podjętych działań. Analiza tych dokumentów wykazała, że:

- kurator nie wyznaczył żadnych zadań do realizacji funkcjonariuszom AŚ,
- zadania wyznaczone skazanemu w programie wolnościowym nie były związane z zadaniami określonymi w IPO. Dotyczyły nawiązania kontaktu przez skazanego z Zarządem Budynków Mieszkaniowych w Suwałkach, z MOPS i Powiatowym Urzędem Pracy.

²⁹ Trening asertywnego zachowania antyalkoholowego.

³⁰ Nie aktualizowano IPT w trakcie jego realizacji.

³¹ Czterech skazanych uczestniczyło w 2 programach, trzech w 3 programach, a dwóch w 1 programie readaptacji społecznej.

Dyrektor AŚ wyjaśniła, że „Kurator nadesłał sprawozdanie z programu wolnościowego datowane na 09.01.2014 dopiero 5 listopada 2014 r. czyli 9 miesięcy po wyjściu skazanego na wolność. Kurator w rozmowie telefonicznej przyznał że zapomniał wysłać sprawozdanie. Wychowawca skazanego prawdopodobnie przeoczył fakt iż kurator nie nadesłał sprawozdania i akta skazanego trafiły do archiwum bez kompletnej dokumentacji”.

(dowód: akta kontroli str. 427-432)

- sześciu skazanych, którzy zostali zwolnieni, nie wymagało i nie uzyskało przed opuszczeniem AŚ pomocy określonej w art. 166 § 3 i 167a § 3 kkw, tj. biletów komunikacji publicznej, pomocy rzeczowej w postaci odzieży dostosowanej do pory roku, żywności na czas podróży. Skazani nie korzystali również z pomocy w uzyskaniu dokumentu tożsamości (3 osoby wyrobiły takie dokumenty w trakcie odbywania kary). Weryfikacji potrzeb penitencjarnych skazanych dokonywali wychowawcy, na podstawie analiz kart kontowych i magazynowych.

(dowód: akta kontroli str. 82, 107, 117, 125, 143, 149)

Badanie kontaktów z wychowawcą i psychologiem oraz skuteczności programów readaptacyjnych, przeprowadzone w formie ankiet na losowo wybranej próbie 30 skazanych³² na wieloletnie kary pozbawienia wolności wykazało, że:

- wszyscy ankietowani wiedzieli kto jest ich wychowawcą,
- codzienny lub kilkukrotny w ciągu tygodnia kontakt z wychowawcą wskazało 50% ankietowanych. Pozostali zadeklarowali, że z wychowawcą kontaktują się raz w tygodniu lub raz w miesiącu (26,6%). Z kolei 23,4% ankietowanych odpowiedziało, że kontaktuje się z wychowawcami kilka razy w miesiącu lub rzadziej,
- czas oczekiwania na spotkanie z wychowawcą wynosił od jednego do kilku dni (63,4% wskazań). Pozostali ankietowani stwierdzili, że w okresie od 1 stycznia 2014 r. do dnia wypełnienia ankiety sytuacja taka nie miała miejsca,
- ponad połowa biorąca udział w ankiecie (53,3%) stwierdziła, że spotkała się z wychowawcą we wrześniu 2014 r. z jego inicjatywy,
- wszyscy ankietowani (jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi) wiedzieli do kogo należy się zwrócić, aby spotkać się z psychologiem. Tylko dwóch zgłosiło uwagi dotyczące kontaktu z psychologiem wykazującym się sporadyczną inicjatywą własną oraz negatywną reakcją na wniosek osadzonego o rozmowę z wychowawcą, psychologiem lub dyrektorem,
- 40% ankietowanych wskazało, że nie uczestniczyło w żadnym programie resocjalizacyjnym w 2014 roku. Pozostali ankietowani uczestniczyli w jednym programie resocjalizacyjnym (36,7%), w dwóch programach (13,3%), a w trzech lub więcej brało udział 10%,
- 56,7% ankietowanych wskazało, że programy resocjalizacyjne, w których wzięli udział będą przydatne po powrocie na wolność, zaś przeciwnego zdania było 40% (jeden z ankietowanych nie udzielił odpowiedzi). Ankietowani zgłosili cztery uwagi. Jedna osoba zauważyła, że do programów bardzo rzadko dopuszczane są osoby z wieloletnimi wyrokami pozbawienia wolności, dwie osoby chciałyby zwiększenia liczby programów i objęcia nimi większej liczby skazanych, zaś jedna zauważyła, iż prowadzący nie przykładają się do prowadzonych programów.

Ustosunkowując się do wyników ankiet przeprowadzonych wśród skazanych Dyrektor AŚ stwierdziła, że „potwierdzają one dobry kontakt skazanych z wychowawcami i psychologami oraz dobre rozeznanie w realiach życia w Areszcie Śledczym w Suwałkach. Przyczyniły się do tego głównie czytelne informacje przekazywane poszczególnym skazanym (niewielki odsetek skazanych ma negatywny stosunek do wychowawców i psychologów), codzienna dobra praca funkcjonariuszy AŚ, (wizytacje cel mieszkalnych, stałe zachęcanie do kontaktów z psychologami). Większość obecnie przebywających w Areszcie Śledczym w Suwałkach skazanych

³² 56,7% ankietowanych odbywało karę pozbawienia wolności w trybie programowego oddziaływania, 33,3% w trybie zwykłym, 10% w trybie terapeutycznym. Wylosowane osoby odbywały karę w zakładzie typu zamkniętego (86,7%) i półotwartego (13,3%).

na długoterminowe kary pozbawienia wolności brało udział w zajęciach grupowych w latach 2012-2013, stąd moim zdaniem zapewne 40% głosów o braku uczestnictwa w programach prowadzonych w 2014 roku". (dowód: akta kontroli str. 206-207, 505)

W okresie objętym kontrolą AŚ w Suwałkach przygotował skazanym ofertę 18 autorskich programów readaptacji społecznej, w tym 3 programów, zidentyfikowanych przez Dyrektora AŚ w Suwałkach, jako posiadające szerokie podstawy teoretyczne o udokumentowanej skuteczności, tj. programy pn. „Trening Zastępowania Agresji” (oparty na modelu programu „ART”), „Kierowco włącz myślenie” art. 178a kk (oparty na modelu programu HIOB) i „Spokojny dom” (oparty na modelu DULUTH). (dowód: akta kontroli str. 165, 253-256)

I tak w okresie objętym kontrolą zrealizowano:

- w 2012 roku łącznie 36 zajęć, w ramach 13 programów, z czego przeprowadzono 30 edycji 7 programów³³,
- w 2013 roku łącznie 54 zajęcia w ramach 12 programów, z czego przeprowadzono 52 edycje 10 programów³⁴,
- w I połowie 2014 r. łącznie 29 zajęć w ramach 14 programów, z czego przeprowadzono 21 edycji 6 programów³⁵.

Stosownie do postanowień § 2a ust. 1 zarządzenia nr 2/04, AŚ w Suwałkach położył główny nacisk na prowadzenie 3 programów readaptacji społecznej, posiadających szerokie podstawy teoretyczne o udokumentowanej skuteczności (przeprowadzono łącznie 35 edycji tych programów). Wszystkie zrealizowane zajęcia trwały dłużej niż jeden dzień.

(dowód: akta kontroli str. 248-256)

Wyjaśniając zasady doboru programów do realizacji dyrektor AŚ podała, że przed wprowadzeniem do użytkowania autorskiego programu readaptacji społecznej (sporządzonego przez wychowawcę lub psychologa AŚ) był on sprawdzany przez kierownika Działu Penitencjarnego, który analizował założenia programowe „biorąc pod uwagę populację skazanych oraz najczęściej występujące u nich deficyty”. Po dokonanej ocenie program był zatwierdzany do realizacji przez dyrektor AŚ.

(dowód: akta kontroli str. 427)

Szczegółowym badaniem objęto 10 programów resocjalizacyjnych³⁶, w których uczestniczyło w latach 2012 – I półrocze 2014 łącznie 745 skazanych z AŚ w Suwałkach, tj.: [1] Program resocjalizacji sprzyjający przygotowaniu do readaptacji społecznej osób pozbawionych wolności dla kierowców odbywających karę więzienia za jazdę w stanie nietrzeźwości lub w stanie po użyciu alkoholu „Kierowco włącz myślenie”, [2] program skierowany do grupy skazanych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu oraz nadużywaniu alkoholu „Moje lepsze jutro”, [3] „Program aktywizacji zawodowej”, [4] „Dobre wyjście”, [5] „Prawa człowieka – edukacja prawna”, [6] „Trening Zastępowania Agresji”, [7] „Klub fair play”, [8] „Nike”, [9] „Szach - mat”, [10] „Szkoła dla ojców”.

Programy te zawierały wszystkie elementy formalne wymagane postanowieniami § 3 ust. 1 zarządzenia nr 2/04, w tym m.in.:

- teoretyczny model, stanowiący uzasadnienie wdrożenia programu (łącznie z bibliografią),

³³ Dotyczyło to programów „Treningu Zastępowania Agresji” (5 edycji), „Spokojny dom” (6 edycji), „Dobre wyjście” (6 edycji), „Moje lepsze jutro” (6 edycji), „Klub fair play” (2 edycje), „Wolność w obiektywie” (3 edycje) i „Szkoła dla ojców” (2 edycje).

³⁴ Dotyczyło to programów „Dobre wyjście” (14 edycji), „Kierowco włącz myślenie” (8 edycji), „Aktywizacja zawodowa” (7 edycji) „Spokojny dom” (5 edycji), „Sport to zdrowie” (4 edycje), „Treningu Zastępowania Agresji” (3 edycje), „Moje lepsze jutro” (3 edycje), „Klub fair play” (3 edycje), „Żyję bez ryzyka” (3 edycje) i „Nike” (2 edycje).

³⁵ Dotyczyło to programów „Kierowco włącz myślenie” (5 edycji), „Aktywizacja zawodowa” (5 edycji), „Dobre wyjście” (4 edycje), „Żyję bez ryzyka” (3 edycje), „Spokojny dom” (2 edycje) i „Prawa człowieka – edukacja prawna” (2 edycje).

³⁶ Do badania dobrano programy, w których brała udział największa liczba skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności. Badaniem objęto po jednej edycji każdego programu. Ogółem we wszystkich edycjach, których realizację zakończono w latach 2012-2014 (do dnia kontroli) wzięło udział łącznie 1.069 skazanych.

- zidentyfikowane przez autorów programów czynniki ryzyka, których zmiana prowadzi do zmniejszenia ryzyka powrotu do przestępstwa, w tym np. nadużywanie alkoholu, niski poziom edukacji moralnej, społecznej i kulturalnej, zaburzenia sfery kontaktów międzyludzkich, zachowania ryzykowne (wynikające z braku wiedzy), brak umiejętności pracy w grupie, nieumiejętność rozładowywania napięć, rozpoznawania emocji dziecka,
- planowane cele do osiągnięcia, np. dostarczenie skazanym wiedzy, umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, poznania własnych reakcji i zachowań,
- przewidywane metody, głównie: mini wykłady, dyskusje, analiza własnych zachowań, ćwiczenia praktyczne (z zastosowaniem różnych metod aktywizacji), treningi umiejętności, kontroli i wnioskowania moralnego, odgrywania ról, warsztaty plastyczne, twórczego rozwiązywania problemów, wpływu osobistego (przykład własny, doradzanie, przekonywanie),
- miejsce realizacji, kadra i baza niezbędna do realizacji programów (AŚ oraz wychowawcy i psychologowie pełniący w nim służbę),
- wskazanie sposobów oceny efektów realizowanych programów, do których autorzy zaliczyli przede wszystkim: aktywne zaangażowanie, otwartość i obecność na zajęciach, obserwację dyscypliny i samodyscypliny u uczestników programu oraz poznanie nowych umiejętności. (dowód: akta kontroli str. 257-362)

Dyrektor AŚ Pani Bożena Mazurkiewicz wskazała, że dobrą praktyką jest wdrożenie koncepcji oddziału przygotowującego skazanych uzależnionych, do udziału w terapiach uzależnień. *„Koncepcja została pozytywnie oceniona przez Biuro Penitencjarne Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Program wszedł w życie we wrześniu 2014 roku i polega na objęciu skazanych skierowanych do udziału w terapii wzmocnionymi oddziaływaniami motywującymi ich do podjęcia leczenia. Kierownicy działów terapeutycznych wielokrotnie zgłaszali problemy z realizacją programu terapeutycznego związane z brakiem należytego przygotowania w jednostkach macierzystych kandydatów do leczenia polegającego na nieudzieleniu informacji na temat samej terapii a także brakiem wzbudzania u skazanych motywacji do podjęcia leczenia. Brak odpowiedniego przygotowania skazanych wpływał na trudności w prowadzeniu oddziaływań terapeutycznych i marnowanie cennego czasu specjalistów ds. terapii na zadania, które należą do wychowawców i psychologów przed skierowaniem skazanych do oddziału terapeutycznego. W związku z powyższym i tak niezbyt długi czas trwania terapii (3 m-ce w przypadku skazanych uzależnionych od alkoholu i 6 m-cy uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych) w praktyce oznaczał krótszy okres specjalistycznych oddziaływań, albowiem sporo czasu poświęcano na sprawy niezwiązane bezpośrednio z terapią. Obecnie już druga grupa 16 skazanych jest poddawana wzmocnionym oddziaływaniom motywującym do udziału w terapii. Program realizowany jest w okresie 1 miesiąca bezpośrednio poprzedzającego planowaną datę rozpoczęcia terapii w oddziale terapeutycznym (...) efekty programu ocenione zostaną w marcu 2015 oraz wrześniu 2015 roku”.*

(dowód: akta kontroli str. 168)

Z kolei w ocenie dyrektor AŚ głównym problemem w zakresie skutecznej readaptacji społecznej skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności jest brak systemowych rozwiązań tj. brak instytucji probacji. Oddolne inicjatywy mogą wykreować udane przypadki współpracy na szczeblu lokalnym, co pokazuje przykład porozumienia Sądu Okręgowego w Białymstoku z ZK w Białymstoku w sprawie delegowania kuratora do pracy na terenie jednostki penitencjarnej, jednak kwestia readaptacji społecznej skazanych powinna być sprawnie realizowana w całym kraju według określonych standardów. Wśród innych problemów Dyrektor wymieniła brak inicjatyw do pogłębienia współpracy ze strony instytucji w mieście takich jak Powiatowy Urząd Pracy (PUP) czy MOPS. Odpowiedzialność za społeczną readaptację skazanych w dużej mierze spoczywa na funkcjonariuszach Służby Więziennej. Tym samym zwiększenie liczby etatów w jednostce mogłoby się przyczynić do poprawy jakości pracy ze skazanymi. W ocenie Dyrektor niezbędne jest zwiększenie liczby szkoleń z zakresu realizacji programów opartych na szerokich podstawach teoretycznych o udokumentowanej skuteczności. Wzrost liczby przeszkolonych wychowawców bez wątpienia sprzyjałby poprawie jakości prowadzonych oddziaływań.

Dyrektor AŚ wskazała również na fakt, że nie opracowano modelu postępowania resocjalizacyjnego z grupą skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności. W związku z powyższym brak jest specyficznych wzorców postępowania, które zostałyby potwierdzone udokumentowaną skutecznością. (dowód: akta kontroli str. 165-167)

Ustalone
nieprawidłowości

Nieprawidłowości stwierdzone w badanym zakresie polegały na:

1. Powierzeniu dwóm wychowawcom grup osadzonych liczących 64 i 65 osób. Zgodnie z wytycznymi Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 219/12 z dnia 12.01.2012 r. w sprawie realizacji programu racjonalizacji zatrudnienia w jednostkach służby więziennej maksymalna liczba osadzonych przypadająca na jednego wychowawcę w aresztach śledczych nie może przekraczać 60 osób. Kolejnym trzem wychowawcom powierzono w dniu 15.10.2014 r., w ramach zastępstw, odpowiednio 100, 68 i 94 osadzonych. Pani Bożena Mazurkiewicz dyrektor AŚ wyjaśniła, że obłożenie pracą wychowawców jest konsekwencją dostosowania posiadanej kadry wychowawców do struktury organizacyjnej. Z uwagi na stan etatowy Działu Penitencjarnego (w przypadku nieobecności w służbie) nie jest możliwe zapewnienie stałej obsady oddziałów mieszkalnych. Brak jest również wychowawców w tzw. „rezerwie”. Jednocześnie przyznała, że nie występowała do dyrektora Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Białymstoku o zwiększenie obsady etatowej Aresztu Śledczego w Suwałkach.

Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród wszystkich wychowawców AŚ wskazują, że jednym z czynników wpływających na obniżenie skuteczności oddziaływań readaptacyjnych jest nadmierne obciążenie ich pracą, a konsekwencją prowadzenia zbyt dużych grup wychowawczych jest *"zbyt uboga oferta zajęć, w tym KO i sportowych oraz krótki czas ich trwania"*. (dowód akta kontroli str. 16-20, 156-164, 215-216)

2. Brakach formalnych w 35 decyzjach wydanych przez komisję penitencjarną AŚ w sprawie ustalenia instytucji przygotowania do zwolnienia (określonej w art. 164 kkw), polegających na niewyznaczeniu okresu przygotowania. Stanowiło to naruszenie postanowień cytowanego art. 164 § 1 kkw. Dyrektor AŚ wyjaśniła, że *„praktykę pracy komisji penitencjarnej ukształtował charakter czynności podejmowanych przez kuratorów. Moment rozpoczęcia okresu, a także zakończenia określał kurator. W związku z powyższym przyjęto ustalenie maksymalnego okresu dopuszczonego formalnie przez art. 164 kkw. Za początek okresu przyjmowano datę podjęcia decyzji przez komisję penitencjarną, a za jego koniec - faktyczny termin końca orzeczonej kary"*. (dowód: akta kontroli str. 51-52, 204-205)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

1. Programy resocjalizacyjne szczegółowo badane w trakcie kontroli (10) były przedmiotem badań i opinii biegłej Pani Marii Niełaczonej – dr nauk prawnych, adiunkta w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, w zakresie określenia w jakim stopniu sprzyjają one przygotowaniu do readaptacji społecznej skazanych, jakości poszczególnych elementów programów określonych w § 3 ust. 1 zarządzenia nr 2/04 oraz sposobów oceny ich efektów (czy są właściwe i pozwalają realnie stwierdzić wystąpienie zakładanych efektów). Z przedstawionej opinii wynika, m.in. że:
  - a) dwa programy sprzyjają readaptacji społecznej skazanych dostarczają bowiem konkretnej i przydatnej wiedzy skazanym o rynku pracy i zawodach (program „Aktywizacji zawodowej”) oraz uczą „twardych” kompetencji radzenia sobie z agresją i złością lub je wzmacniają i utrwalają („Trening Zastępowania Agresji”). W przypadku kolejnych dwóch programów choć wyniki ankiet ewaluacyjnych nie dowodziły, że zostały zrealizowane cele i efekty („Szkoła ojców”), a z założeń wynikało, że chodzi o zagospodarowanie czasu w więzieniu („Klub fair play”), to oba sprzyjały readaptacji w części, bowiem pomagały uzyskać konkretną wiedzę o problemach i dysfunkcjach oraz kształcić konkretne umiejętności ojcowskie, a także zawierały profesjonalny element ART („twarde kompetencje w radzeniu sobie z agresją i przemocą”). W jednym przypadku czas realizacji (pięć godzin), skromne i nieadekwatne do założeń metody (brak prawnika czy doradcy biura porad

obywatelskich) zdecydowały, że biegła oceniła program jako umiarkowanie sprzyjający („Prawa człowieka - edukacja prawna”).

Pozostałe pięć programów biegła uznała za niesprzyjające bezpośrednio w przygotowaniu skazanych do readaptacji społecznej, bowiem:

- skazani uczyli się w nich „funkcjonowania w więzieniu lub stosunku do samego siebie, w odczuciu od readaptacji społecznej” („Dobre wyjście”),
- trzy programy miały charakter interwencyjny, profilaktyczny lub terapeutyczny, a nie readaptacyjny („Kierowco włącz myślenie”, „Moje lepsze jutro”, „Szachmat”),
- „nie można było realnie zakładać, że samodzielne wykonywanie prostych prac plastycznych i ich prezentacja w miarę możliwości (...) przygotują kogoś do odpowiedzialnego i samodzielnego życia na wolności” („Nike”).

b) niemal wszystkie programy zawierały błędy merytoryczne w konstrukcji określonej postanowieniami § 3 ust. 1 zarządzenia nr 2/04. Dotyczyło to m.in. braków:

- w ośmiu programach – zasad rekrutacji skazanych. Autorzy „podawali ogólną informację odnośnie wyboru (doboru) skazanych do programu, a nie zasady ich rekrutacji”, „nie uściślali zasad rekrutacji”, „skazani nie wiedzieli na jakich zasadach zostaną zakwalifikowani do programu bądź na jakich zasadach mogą zgłosić swój akces do programu” lub adresowali program do wszystkich choć „z uwagi na specjalistyczny charakter rekrutacja nie może być „otwarta” czyli zaadresowana do wszystkich”,
- w sześciu programach – sposobów oceny ich efektów. Autorzy wyliczają co będzie podlegało ocenie np. konkretna wiedza i umiejętności, a także „dość ulotne „chęci”, czyli dobra wola skazanego do wykorzystania ewentualnych efektów programu, lecz nie wskazują ani na te efekty ani na sposób ich mierzenia czy oceny”,
- w czterech programach – teoretycznego modelu uzasadniającego program, bowiem autorzy „nie wyjaśniali, w jaki sposób to, co proponują w programie, będzie miało wpływ na czynniki skojarzone z zachowaniami przestępczymi”, „nie odwoływali się do twierdzeń popartych badaniami naukowymi” czy też „opisywali działanie i ewentualne skutki programu w stosunku do takich grup społecznych jak dzieci, młodzież, ludzie, którzy nie popełnili przestępstwa”,
- w trzech programach - zidentyfikowanych czynników ryzyka, bowiem ich „spektrum jest zbyt szerokie i to czyni je mało realnymi”, czy też „czynniki ryzyka są nieadekwatne do założeń i celów programu. Są wyliczone w sposób nieprzemyślany”.

Biegła stwierdziła, że sposoby oceny efektów we wszystkich badanych programach nie są właściwe i nie pozwalają realnie stwierdzić jakie efekty wystąpiły u skazanych uczestniczących w programie. Na przykład: „sposób oceny efektów jak i same efekty są pomyłone z celami. Autor błędnie wskazał na potencjalne cele, jakie ma osiągnąć dzięki realizacji programu” („Aktywizacja zawodowa”), „obecność na zajęciach” jest dowodem, że program był realizowany w stosunku do konkretnej grupy skazanych. Nie dowodzi jednak jego efektów. Ankieta ewaluacyjna – jako sposób oceny efektów – sama w sobie jest dobrym pomysłem na ewaluację, ale w przypadku tego konkretnego programu jest niezrozumiała” („Kierowco włącz myślenie”), czy też „efekty mają niewiele wspólnego z założeniami i „spektrum” celów, gdyż są ograniczone do przedsięwzięć plastycznych. Część z nich (prezentacja prac w społeczności, wygrane w konkursach) są poza możliwościami i wpływem skazanych” („Nike”).

(dowód: akta kontroli str. 363-378)

Odnosząc się do opinii biegłej na temat błędów merytorycznych w konstrukcji programów dyrektor AŚ stwierdziła, iż „błędy wyknięte przez Panią dr Marię Niełaczną wynikają z braku umiejętności podległych mi funkcjonariuszy do opracowania takich programów. Podejmowane działania w Areszcie Śledczym w Suwałkach pomimo iż są dalekie od ideału, stanowią jednak bezcenną praktykę pracy ze skazanymi. Moim zdaniem mają realny wkład w próbę zmiany pro kryminalnych postaw, jednak wymagają

ciągłego udoskonalania (...) zdecydowanie wskazana jest współpraca ze środowiskiem naukowym w zakresie szkolenia kadry penitencjarnej na temat sporządzania programów readaptacji społecznej". Dodała, że „opinię biegłego na temat 10 programów resocjalizacyjnych realizowanych w Areszcie Śledczym w Suwałkach traktuję jako bardzo przydatną ocenę, która zdecydowanie posłuży do wyeliminowania wskazanych błędów oraz poprawy merytorycznej treści programów. Bez wątplenia błędy merytoryczne wymagają korekty i takie wydam polecenia”.

Jednocześnie nie zgodziła się z opinią biegłej w przedmiocie przydatności do readaptacji trzech programów. Stwierdziła, że „moje wątpliwości budzi występująca w kilku przypadkach negacja przydatności danego programu w społecznej readaptacji skazanych (Dobre Wyjście, Kierowco włącz myślenie, Moje lepsze jutro). W przypadku tych trzech programów brak przeprowadzonych badań na temat skuteczności oddziaływań nie powinien przesądzać o tym, że nie sprzyjają one w przygotowaniu do readaptacji społecznej. Z samej definicji przygotowanie nie musi oznaczać bezpośrednich działań oraz bezwzględnego wyposażania skazanych w „twarde” kompetencje. W związku z tym dokonanie obiektywnej oceny ich przydatności nie jest moim zdaniem tak oczywiste. Niewłaściwy sposób oceny efektów programu, który nie pozwala realnie stwierdzić jakie efekty wystąpiły u skazanych uczestniczących w programie wynika z braku współpracy w tym zakresie z podmiotami o których mowa w art. 38 § 1 kkw (...) Brak tej współpracy wynika przede wszystkim z braku zainteresowania losem skazanych opuszczających mury więzienia przez instytucje, które winne aktywnie realizować program probacji. Nigdy nie otrzymujemy informacji zwrotnych na temat byłych skazanych (...) Nikt z własnej inicjatywy nie zgłasza chęci pracy ze skazanymi. W związku z powyższym jak słusznie zauważyła Pani dr Maria Niełacna ocena ewentualnych efektów programów może sprowadzać się do sprawdzenia wiedzy jaką skazani w trakcie organizowanych zajęć mogli nabyć poprzez stosowanie ankiet „pre” i „post”. Zdecydowanie taka forma oceny programów zostanie wprowadzona”. (dowód: akta kontroli str. 423)

2. NIK zwraca uwagę, że zatrudnienie jednego wychowawcy ds. pomocy postpenitencjarnej może prowadzić do nieterminowej realizacji powierzonych zadań (absencja chorobowa, urlopy). Dyrektor AŚ nie widzi jednak konieczności powoływania dodatkowego wychowawcy ds. pomocy postpenitencjarnej, ponieważ dysponuje ograniczoną liczbą etatów w dziale penitencjarnym. Nikt też nie wskazywał problemów w zakresie udzielania takiej pomocy.
3. Nie wykorzystano wszystkich możliwości do diagnozowania i korekty oddziaływań resocjalizacyjnych jakie daje instytucja tzw. superwizji. Na brak mechanizmu superwizji w zakresie wykonywanych zadań wskazało 62,5% wychowawców i 80% psychologów³⁷. Jednocześnie większość z ankietowanych uznała, że instytucja taka byłaby ważna i niezbędna w pracy resocjalizacyjnej. Dyrektor AŚ wyjaśniła, że instytucja ta nie jest obowiązkowa. Nikt też nie wymagał jej wprowadzenia.

Wymiana doświadczeń czy też koleżeńska superwizja podejmowanych działań wobec osadzonych, na którą wskazywały wyniki ankiety przeprowadzonej wśród psychologów, w ocenie NIK nie zastąpi rzetelnej oceny oddziaływania na osadzonych.

(dowód: akta kontroli str. 16-18, 156-164, 195-203)

4. Współpraca Zakładu z podmiotami zewnętrznymi w zakresie readaptacji społecznej skazanych

Opis stanu faktycznego

W celu ułatwienia readaptacji społecznej skazanych, AŚ w Suwałkach współpracuje z podmiotami zewnętrznymi przy realizacji następujących zadań:

- z Zespołem Kuratorskiej Służby Sądowej do Wykonywania Orzeczeń w Sprawach Karnych przy Sądzie Rejonowym w Suwałkach przy podejmowaniu działań przygotowujących skazanych do życia na wolności (opracowywanie i realizowanie programów wolnościowych), przeprowadzaniu wywiadów środowiskowych w trybie art. 14 kkw,

³⁷ Trzech psychologów uważało, że prowadzona jest tzw. „superwizja koleżeńska”.

- z Zakładem Doskonalenia Zawodowego, Wojewódzkim Urzędem Pracy filią w Suwałkach i Wojewódzką Komendą Ochotniczych Hufców Pracy przy prowadzeniu kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe osadzonych, poradnictwa zawodowego oraz zajęć z aktywizacji zawodowej, służących przygotowaniu ich do powrotu na rynek pracy,
- z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Suwałkach oraz centrum interwencji kryzysowej przy jednej z suwalskich parafii przy prowadzenia zajęć edukacyjno-korekcyjnych oraz naprawczych dla sprawców przemocy w rodzinie w relacjach partnerskich i rodzicielskich³⁸,
- z Komendą Miejską Policji, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową, Strażą Miejską, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Suwałkach, Specjalistycznym Psychiatrycznym SP ZOZ w Suwałkach i ZHP Hufce Suwałki przy realizacji zadań na rzecz bezdomnych w ramach projektu „Studenckie Punkty Interwencyjne” ds. przeciwdziałania bezdomności (umożliwiono studentom cykliczny kontakt z osobami bezdomnymi i zagrożonymi bezdomnością przebywającymi w AŚ).

AŚ w Suwałkach współpracuje także:

- z Domem Pomocy Społecznej Kalina w Suwałkach w ramach świadczenia przez osadzonych nieodpłatnej pomocy,
- Biblioteką Publiczną w Suwałkach, Związkiem Wędkarskim, Wigierskim Parkiem Narodowym, Gospodarstwem Rybackim PZW, Klubem Wodnym „Kamena”, Muzeum Okręgowym w Suwałkach, Centrum Aktywności Społecznej „Pryzmat” w ramach świadczenia przez osadzonych nieodpłatnej i charytatywnej pracy.

(dowód: akta kontroli str. 3-4, 34-37, 178, 411-412)

AŚ w Suwałkach nie współpracował bezpośrednio z Radą Główną do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym. Dyrektor AŚ wyjaśniła, że współpraca ta odbywa się poprzez jej uczestnictwo w posiedzeniach Rady Terenowej do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym dla Sądów Okręgowych w Białymstoku, Łomży i Suwałkach

(dowód: akta kontroli str. 8, 413-421)

W 2013 roku, stosownie do postanowień uchwały Rady nr 3/2013 w sprawie wzmocnienia uczestnictwa społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń, pomocy społecznej w readaptacji skazanych oraz pomocy postpenitencjarnej³⁹ przekazano podmiotom, o których mowa w art. 38 § 1 kkw, informację o uprawnieniach stowarzyszeń, organizacji lub instytucji do których działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomocy skazanym, albo osób godnych zaufania do sprawowania dozoru nad skazanym lub sprawcą przestępstwa, wynikających z przepisów art. 170 § 2 kkw.

(dowód: akta kontroli str. 413-421)

Uwagi dotyczące badanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na brak:

1. angażowania, na mocy postanowień art. 75 kkw, osób godnych zaufania, zwłaszcza przedstawicieli stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji, o których mowa w art. 38 § 1 kkw, do udziału w pracach komisji penitencjarnej,
2. inicjowania, na mocy art. 77 kkw, powołania innych organów kolegialnych niż komisja penitencjarna, z udziałem ww. podmiotów,
3. inicjatywy do nawiązania ścisłej współpracy z MOPS w ramach realizacji postanowień porozumienia z dnia 13 czerwca 2000 r. pomiędzy Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej z CZSW w sprawie zasad współpracy w zakresie organizacji pomocy na rzecz osób zwalnianych z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz rodzin osób pozbawionych wolności. W okresie objętym kontrolą AŚ informował MOPS o terminie zwolnienia osadzonego (§ 4 porozumienia),

³⁸ W latach 2012 – I półrocze 2014 przeprowadzono cztery edycje programu.

³⁹ Uchwała dostępna na stronie internetowej: <http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/struktura-organizacyjna/rada-glowna-do-spraw-spoecznej-readaptacji-i-pomocy-skazanym/uchwaly/download,2339,2.html>.

4. współpracy z PUP, zmierzającej do ułatwienia osadzonym znalezienie zatrudnienia bądź przekwalifikowanie po opuszczeniu AŚ.

Pani Bożena Mazurkiewicz dyrektor AŚ wyjaśniła, że nie zapraszała do współpracy podmiotów zewnętrznych (w tym MOPS), ponieważ brakowało z ich strony zainteresowania społeczną readaptacją skazanych. W jej ocenie „praktyka wskazuje, że jedynie wymierny „zysk” jest czynnikiem motywującym podmioty zewnętrzne do współpracy z AŚ”.

Zdaniem NIK brak współpracy z wymienionymi podmiotami może utrudniać płynną asymilację skazanego ze społeczeństwem i odnalezienie się w nowej rzeczywistości po odbyciu długoletniej kary pozbawienia wolności.

(dowód: akta kontroli str. 422, 471-481)

5. Wykorzystywanie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Postpenitencjarnej

Opis stanu
faktycznego

W latach 2012 – 2014 (I półrocze) na koncie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Postpenitencjarnej zgromadzono środki finansowe w łącznej wysokości 198,9 tys. zł, w tym 80,1 tys. zł w 2012 r., 69,4 tys. zł w 2013 roku i 49,4 w 2014 roku. Ze środków tych wydatkowano w tym czasie ogółem 108,6 tys. zł, z czego:

- 61,3 tys. zł w 2012 roku, co stanowiło 76,5% przychodów ogółem. Na koniec roku na koncie pozostały środki w wysokości 18,9 tys. zł,
- 35,5 tys. zł w 2013 roku, co stanowiło 51,2% przychodów ogółem. Na koniec roku na koncie pozostały środki w wysokości 33,9 tys. zł,
- 11,8 tys. zł w 2014 roku, co stanowiło 23,9% przychodów ogółem. Na koniec I półrocza na koncie pozostały środki w wysokości 37,6 tys. zł. (dowód: akta kontroli str. 433-466)

Pomoc z Funduszu była udzielana osobom osadzonym na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 lutego 2014 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej⁴⁰. W AŚ w Suwałkach nie opracowano własnych kryteriów przyznawania pomocy ze środków tego Funduszu, ponieważ jak wyjaśniła dyrektor Pani Bożena Mazurkiewicz uznano istniejące regulacje za wystarczające. (dowód: akta kontroli str. 8, 422)

Stosownie do postanowień § 34 ust. 2 ww. rozporządzenia w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, AŚ w Suwałkach cyklicznie informował Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Białymstoku przychodach, kosztach i obciążeniach Funduszu oraz o należnościach i zobowiązaniach, a także o stopniu wykorzystania środków Funduszu⁴¹. (dowód: akta kontroli str. 433-454)

Środki Funduszu były wykorzystywane zgodnie z przeznaczeniem określonym w art. 43 § 8 pkt 2 kkw oraz § 28 ww. rozporządzenia w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Analiza losowo wybranych 15 wydatków z Funduszu w łącznej kwocie 51,6 tys. zł⁴² (10,5 tys. zł w 2012 roku, 18,3 tys. zł, w 2013 roku i 22,8 tys. zł w I połowie 2014 roku) wykazała, że środki Funduszu uruchamiano na wniosek podmiotów uprawnionych, wykorzystano zgodnie z przeznaczeniem na udzielanie pomocy osobom pozbawionym wolności i zwalnianym, a wystawione faktury opłacono terminowo. (dowód: akta kontroli str. 467)

W okresie objętym kontrolą, do Dyrektora AŚ, wpłynęły łącznie 942 wnioski o przyznanie pomocy z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, w tym 394 w 2012 roku, 374 w 2013 roku i 174 w I półroczu 2014 roku⁴³. W 863 przypadkach (91,6% ogółu wniosków) prośby rozpatrzono pozytywnie (odpowiednio 378 w 2012 roku, 332 w 2013 roku, a 153 w I połowie 2014 roku). W pozostałych 79 przypadkach wnioski rozpatrzono negatywnie. Analiza 20 spraw (20% udzielonych odmów) wykazała,

⁴⁰ Dz. U. poz. 189. Poprzednio rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 stycznia 2012 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (Dz. U. poz. 49).

⁴¹ Pomocniczo sporządzano i przekazywano do Okręgowego Inspektoratu w Białymstoku kwartalne sprawozdania Rb-33 z wykonania planu finansowego państwowego funduszu celowego.

⁴² W tym po trzy największe wydatki poniesione w poszczególnych latach objętych kontrolą.

⁴³ Wszystkie wnioski złożyły osoby osadzone, odbywające w AŚ w Suwałkach karę pozbawienia wolności.

że wszystkie wnioski zostały zaopiniowane przez właściwego wychowawcę osadzonego, rzetelnie zweryfikowane, a decyzje odmowne uzasadnione⁴⁴.

(dowód: akta kontroli str. 468-470)

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁴⁵, wnosi o:

1. Wdrażanie większej liczby programów ułatwiających skuteczną readaptację skazanych.
2. Wylimitowanie błędów merytorycznych w konstrukcji programów readaptacji społecznej skazanych w częściach, o których mowa w § 3 ust. 1 zarządzenia nr 2/04 Dyrektora Służby Więziennej z dnia 24 lutego 2004 r.
3. Usunięcie braków formalnych w decyzjach komisji penitencjarnej w sprawie okresu przygotowania do zwolnienia skazanego, stosownie do postanowień art. 164 § 1 kkw.
4. Podjęcie działań zmierzających do zapewnienia odpowiedniego standardu w zakresie liczby skazanych przypadających na jednego wychowawcę, stosownie do zaleceń określonych w wytycznych Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 219/12 z dnia 12 stycznia 2012 r. w sprawie realizacji programu racjonalizacji zatrudnienia w jednostkach służby więziennej.
5. Rozważenie możliwości wprowadzenia instytucji superwizji, prowadzonej w trybie ciągłym nad oddziaływaniem wychowawców i psychologów na osadzonych.
6. Rozważenie podjęcia współpracy z podmiotami o których mowa w art. 38 § 1 kkw, a w szczególności z MOPS w Suwałkach przy realizacji postanowień porozumienia z dnia 13 czerwca 2000 r. zawartego pomiędzy Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej a CZSW oraz z właściwym urzędem pracy w celu ułatwienia skazanym znalezienia przez nich zatrudnienia po opuszczeniu zakładu karnego.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden kierownikowi jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

⁴⁴ Oceniano możliwości finansowe osadzonych samodzielnego sfinansowania kosztów dojazdu do miejsca zamieszkania, wykonania okularów, aparatów słuchowych czy też protez. Odmownie załatwiano wnioski osadzonych, którym do końca kary pozostało mniej niż dwa lata, stosownie do postanowień § 4.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2003 r. w sprawie warunków i sposobu zaopatrzenia osób osadzonych w zakładach karnych i aresztów śledczych w protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (Dz. U. Nr 204, poz. 1986.). Nie realizowano również potrzeb osadzonych, dotyczących żywienia, odzieży i środków higienicznych, które w podstawowym zakresie zapewniał AŚ w Suwałkach (analizowano karty magazynowe osadzonych). W przypadku wniosków o zapewnienie odzieży odmowę uzasadniano faktem, że osadzony posiada odpowiednią odzież i obuwie (potwierdzone informacjami zapisanymi w karcie magazynowej).

⁴⁵ Dz. U. z 2012 r., poz. 82. ze zm. Ustawa zwana dalej „ustawą o NIK”.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, dnia 28 listopada 2014 r.

Kontroler
Marek Ozga
główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

DYREKTOR DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli w Białymstoku
z up. WICEDYREKTOR
Agata Ciupa

.....
podpis